

LUŠKO

libro

Godišnjak društva Vela Luka

16/2008

Izdavač
Društvo »VELA LUKA«, B. Bernardija 1, Zagreb

Sva prava pridržana

Urednički odbor
NIKICA BOROVIĆA CICO, inž. Zagreb; BRANKO ŽUVELA DODA, Zagreb;
ZVONIMIR BORIĆ, dipl. ing. Zagreb

Urednici
NIKICA BOROVIĆA CICO, inž. Zagreb I dio
BRANKO ŽUVELA DODA, Zagreb II dio

Grafičko-likovno uređenje
UVEZ d.o.o.

Dizajn omota izradila
JELENA MUSIĆ

Slog i prijelom
UVEZ d.o.o.

Vinjetu na naslovnoj stranici izradio
akademski slikar i kipar IZVOR OREB

Lektorica i korektorica (za književni jezik)
MARINA MATANOVIĆ-ŠIMUNOVIĆ, prof.

Časopis izlazi jednom godišnje

ISSN 1330-6561

ISBN 953-96340-9-1

UDK 39
008
908

Tisak: UVEZ d.o.o., Zaprešić

MEJE ILI SUHOZIDJE ZAPADNOG DIJELA OTOKA KORČULE¹

JERKO - JENO STIPKOVIĆ, ing.

Ako postoji nešto monumentalno što su nam preci ostavili na ovom dijelu zemlje tj. na otoku Korčuli, onda su to u prvom redu »meje« ili suhozidi koji nas okružuju u tolikim dužinama i obimu. Za pisanje ove tematike nema zabilježenih dokumenata, nema pisanih podataka, nema ničega. Imamo samo predaju, a i ona je veoma štura. Postoje samo »meje«, one su tu, svakodnevno prolazimo oko njih. Na njih smo se navikli kao da su tu oduvijek. One su grandiozan zahvat te zaslužuju puno više od običnog članka, ali ovo neka ostane samo prolazan spomen i što će u budućnosti biti zasigurno predmet puno obimnijeg pisanja.

Ja sam prolazio i drugim otocima, ali gustoća *meja* ili suhozida po mojem skromnom sudu nije nigdje toliko izražena kao na ovom našem dijelu otoka. Razlog je svakako što je zapadni dio Korčule bio oduvijek dosta nastanjen i za život je trebalo plodnog tla, te se tako pristupilo mukotrpnj obradi terena i gradnji *meja*. O koliko se kilometara radi ni izbliza nisam u stanju prosuditi, ali se radi svakako o tisućama kilometara. Avionski snimci bi puno pomogli u određivanju približne dužine i ako netko ima kakav podatak neka me slobodno nadopuni.

Tehnika gradnje suhozida naslijeđena je iz starih vremena kao i svugdje na našoj obali. Kada se počelo s njihovom gradnjom ne može se sa sigurnošću ustvrditi. Sigurno je da je najveći dio sagrađen u 19. st. i početkom 20. st. kada je gradnja *meja* dosegla svoj vrhunac i kada je i broj

Stariji avio-snimak Vele Luke (30-te godine prošlog stoljeća)

¹Zahvalio bih se prof. Dinku Radiću na pomoći i poticaju.

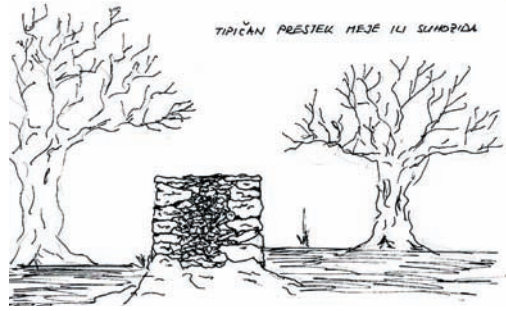
stanovnika bio najveći. U tom vremenu se živilo isključivo od zemljoradnje i ribarstva, ali je ratarstvo ipak bilo izraženije. Austrougarska monarhija je imala sreden i osiguran otkup vina i ulja, a shodno tome gradnja *meja*, odnosno obrada terena bila opravdana. Tadašnja administracija je točno propisivala površine kultura, broj stoke itd. Općenito, otok je živio kao samostalna zajednica i malo je toga dolazilo izvana. Mesa, a i žitarica je bilo u to vrijeme sasvim dovoljno. Tada je, što je i razumljivo, svaki dio obrađenog terena predstavljao vrijednost, jer je donosio prihod, pa makar i minimalan.

Ograde ili suhozidi dolaze do samih kuća i neodoljivo podsjećaju na paukovu mrežu koja se ovila oko naselja. Kultura u ogradama je bila uglavnom loza, dok je maslina prevladala tek 20-ih godina dvadesetog stoljeća. Tada propada loza i počinje masovnija sadnja masline, jer se u praksi pokazalo da maslini odgovaraju naši tereni i klima, a i ulje je vrhunske kvalitete.

U vremenima kada je loza propala, dobar dio stanovništva je otišao u emigraciju, a shodno tome, najveći dio ograda ostao zapušten. Bor i makija su zavladao velikim dijelom obrađenih površina i tako je ostalo gotovo do današnjih dana. Međutim, stanovništvo koje je ostalo, nastavilo je na svojim imanjima održavati postojeće ograde i krčiti ostatak terena. U požarima koji su harali proteklih godina se pokazao dio tih ograda. Važno je napomenuti da se naš korčulanski bor, kojeg su (prema nekim mišljenjima) doveli Mlečani radi sirovine za brodogradnju, pokazao kao "agresivna" vegetacija koje se veoma brzo širi tamo gdje nema ljudske ruke i gdje se teren ne obrađuje. Autohtona kultura na otoku bila je česmina ili vrsta dalmatinskog hrasta radi čije je tamne boje otok i dobio ime Korkyra Nigra ili Korkyra Melaina odnosno "crni otok". Zadnjih godina primjećuje se obnova pojedinih predjela koji su bili zapušteni, te se *meje* koje su srušene ponovo dižu. Drugi se pak dio zapušta, ali tih će oscilacija u ovim našim vremenima biti dok se jednog dana stanovništvo ne opredijeli od čega će živjeti. Iluzorno bi bilo i pomisliti da će se ograde ponovo "dići na svoje noge". Suvremen način obrade zemlje zahtjeva ceste i pristup mehanizacije. Vrijeme magaraca i nošenja na leđima je zauvijek prošlo. Ono što sam ovim člankom najviše htio naglasiti je ogroman uloženi trud, toliko veliki za ovaj mali dio naše zemlje da gotovo graniči s nemogućim. Pretvoriti trud u radne sate ili radne godine, pa čak stoljeća je nemoguće, i nemjerljivo. Zamislimo vremena kada nije bilo ničega osim jednostavnog ručnog alata: motike, »obitilice« ili krampa, poluge, kopanje i bata, i jasno, ogromne volje bez koje ničega ne bi bilo. Bilo je i teških vrućina, i mraza, i kiše, ali radilo se. Usudio bih se reći da današnji čovjek tako nešto i pod tim uvjetima više ne bi bio u stanju napraviti. I ne samo to. Mislim da je gotovo sve što se dalo obraditi bilo i obrađeno.

Područja današnjih općina Vela Luka i Blato su najizraženija na otoku po gradnji *meja* što je i logično, jer je tu obitavao i veći broj stanovništva koje je živjelo od poljoprivrede, a i tereni su pristupačniji nego na istočnom dijelu Korčule.

Meje ili suhozidi su nastali iz potrebe da se obradi i dovede u kulturu teren koji nije ravan, brijeg, padina ili brdo. Uz sami rub polja imamo najviše te ujedno i najšire *meje* jer su one u prvom redu osnova ili početak za daljnju obradu terena. Nakon što bi se iskrčila šuma i očistio korov, zemlja se obrađivala *obitilicama* ili krampovima, vadilo kamenje te se poravnavala. Od kamena su onda gradene meje. Ako je teren bio krševitiji i kamenja bilo previše,

Tipičan presjek meje ili suhozida

Srušena meja na kojoj se može vidjeti donekle struktura ili presjek

višak bi se slagao u gomile koje su počivale na "grizastom" ili stjenovitom, dakle nekorisnom terenu. Zemlja se čistila ili kako bi onda govorili "pula" do same stijene i na njoj bi onda počinjala gradnja *meje*. Za temelje su obično uzimani veći kameni, kao i za lice *meje* ili "glavaduru", kako kod nas kažu. U sredinu meje bi se »kopanjava« nabacivalo sitnije kamenje pa čak i mješavina zemlje te sitnog kamenja (tzv. savura) koje bi služilo kao vezivo. (Vidi skicu) Zemlja se sa očišćenog dijela ograde nosila *kopanjava* tako da možemo slo-

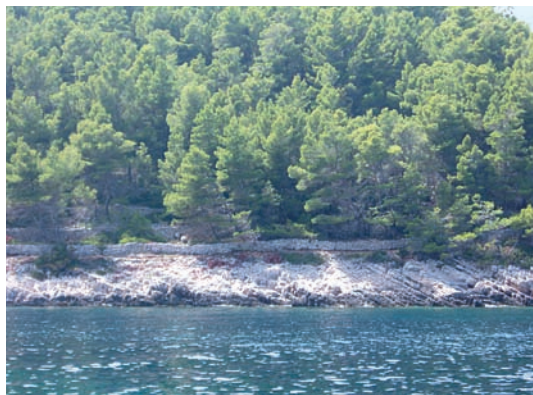
obodno kazati da je sav teren uokolo nas bio prevrnut rukama predaka. I zemlja i kamen. Upravo u tome leži veličina, gotovo monumentalnost ovog posla.

Kamenje na prednjem i stražnjem licu *meje* je birano tako da se uklapa ili čak uklinjuje da bi *meja* bila čvršća i mogla podnijeti hodanje po njoj, a ponekad čak i natovarenu životinju. Po visini se u pravilu uvijek gradila s laganim nagibom radi stabilnosti. Vezivanje kamenja je tražilo umješnost graditelja. To nije svatko ni mogao, a ni znao raditi. Stariji se sigurno sjećaju pojedinaca, sada već pokojnika, koji su se isticali.

Meje u predjelu Pojica pokazuju vrhunac umijeća gradnje suhozida

Meje su na blagim padinama, gdje je bilo više zemlje, pravilnije i veće, a što je teren bio grublji i strmiji to su bile nepravilnije, svedene na samo nabacano kamenje, kao da je i sam čovjek htio što prije pobjeći iz tog škrtog kamenjara. One su pri vrhu brda zaokruživale ogradice vrlo male veličine, ponekad tek nekoliko četvornih metara. Pokušavao se iskoristiti svaki i najmanji dio obradivog terena. Ljudi su se jednostavno prilagođavali terenu. U nižem dijelu brda ograde su šire i prostranije, veličinom dosežu "laze", a prema vrhu brda, što je teren siromašniji

Meje u uvali Badnjena koje se spuštaju do samih mrkinti ili hridi

ograde su manje i zbijenije sa puno više kamena i stijena. Kada pogledamo pažljivije po ogradama, primijetiti ćemo razliku u gradnji, što je ovisilo o vrsti kamena i terena. Tako ćemo na padinama prema Hvaru, odnosno u uvalama Tankaraca, sve do Badnjene, bez obzira na izloženost sjevernim vjetrovima, naići na obrađeni terene nego što su oni na južnoj strani od Lastova. Sjeverna strana obiluje veoma skladno građenim *mejama* jer je kamenje pravilnije odnosno pločastije. Slika pokazuje

»meju« u uvali Badnjena koja se spušta do same mrkinte ili se bolje rečeno naslanja na nju. U vremenima kada je počinjalo intenzivno probijanje i asfaltiranje puteva, *meje* su poslužile kao zahvalan materijal za temelje, a i za "šoder" ili tucanik. Mogli bi se reći, "eto žrtvovala su i sebe samo da im se čovjek opet vrati."

Moraju se spomenuti i poljske kućice građene u suhozidu, radi sklanjanja od nevremena, a katkad i radi trajnog obitavanja. Ovi objekti zavrjeđuju posebno štivo, jer su nesumnjivo značajan dio našeg krajolika. Te kućice, zajedno s *mejama*, kamenim križevima i crkvicama daju osobitost i ljepotu ovog našeg korčulanskog podneblja.

Ipak se u zadnje vrijeme primjećuje ponegdje obnova *meja*, ljudi su konačno počeli uvidati ljepotu u toj jednostavnosti x u suhofl zidanog kamena. To se primjećuje po okolnim uvalama, oko bivših poljskih kuća, a sada vikendica. Ne mogu ne spomenuti da se primjećuju naznake ponovnog čišćenja ograda s mladim ili obnovljenim maslinama, što je svakako za pohvalu. *Meje* će dakle na ovaj ili onaj način, u manjoj ili većoj mjeri, ipak nastaviti živjeti, a to je najvažnije.

Zaključak

Kao što sam napisao u početku, ovo je svakako premalo štivo za nešto ovako veliko i važno, ali neka bude moj skroman doprinos sjećanju na sve naše pretke koji su iza sebe ostavili golem trud i veliko djelo. I da citiram pjesnika D. Tadijanovića koji je rekao: "Ja ću živjeti onoliko koliko budu živjele moje pjesme". Tako će i svi oni *Ivani, Frankoti, Petri, Kuzme* i drugi *živjeti* koliko budu živjele *meje* koje su gradili, koje su tu oko nas i oko kojih prolazimo, a da ih ni ne primjetimo. One će zasigurno stajati još dugo, onoliko dugo koliko bude i Luke.

Na ovoj slici su čovjek, kamen i vjera sjedinjeni u skladnoj sintezi.